

С. И. Галкин, Н. М. Дойко, Н. С. Бойко, Ю. В. Пидорич
Государственный дендрологический парк «Александрия» НАН Украины

МЕМОРИАЛЬНЫЕ КОМПЛЕКСЫ В ГОСУДАРСТВЕННОМ ДЕНДРОЛОГИЧЕСКОМ ПАРКЕ «АЛЕКСАНДРИЯ» НАН УКРАИНЫ. ОХРАНА ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Проанализирована общая структура и идейно-символическая нагрузка старинного парка «Александрия», выяснено место в этой структуре ее отдельных составляющих. Особое внимание уделено характеристике четырех главных мемориальных композиций — в честь Г. А. Потемкина, императора Александра I, П. И. Багратиона и М. С. Воронцова, по которым и был сформирован парк. Выяснены и обоснованы лейтмотив их формирования и мотивации, которыми руководствовались владельцы резиденции графы Браницкие при создании именно такого парка. Исследованы реальные формы воплощения задуманного плана парка.

Ключевые слова: парк, историко-культурного наследие, структура, символика, мемориальные композиции.

S. I. Galkin, N. M. Doiko, N. S. Boiko, Yu. V. Pydorych
State dendrological park 'Alexandria' NAS of Ukraine

THE MEMORIAL COMPLEXES OF THE STATE DENDROLOGICAL PARK «ALEXANDRIA» NAS OF UKRAINE. PROTECTION OF THE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE

The general structure and ideological and symbolical loading of ancient park «Alexandria» is analyzed, the place in this structure of her separate components is found out. The special attention is paid to the characteristic of four main memorial compositions in honor of G. A. Potemkin, the emperor Alexander I, P. I. Bagration and M. S. Vorontsov according to whom the park has been created. To examination and justification of a keynote of their formation, motivations by which owners of the residence counts Branitskiye at the order of such park were guided, and also to research of real forms in which implementation of the plan of park was embodied.

Keywords: park, historical and cultural heritage, memorial compositions, protection

УДК: 58.006:502.75(477–25)

С. А. Глухова, Л. І. Ємець, С. М. Михайлик, Шиндер О. І.
Сирецький дендрологічний парк
Національний ботанічний сад НАН України

ПІДСУМКИ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТАКСОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТИВАРНОГО СКЛАДУ ГЕРБОФЛОРИ СИРЕЦЬКОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ

Висвітлено головні результати інвентаризації таксономічного і культиварного різноманіття гербофлори Сирецького дендрологічного парку протягом 2014–2016 років. Виявлено, що в дослідженому колекційному фонді і насадженнях парку нині налічується 1211 інвентарних одиниць рослин, в т.ч. 893 види і гібриди, що відносяться до 439 родів 97 родин. Інтродукованих видів і гібридів — 593. Встановлено систематичну і біоморфологічну структуру гербофлори парку. Наведено перелік провідних родин і родів дослідженої гербофлори. Найкраще представлені в колекції родини: *Asteraceae* (155 інвентарних одиниць),

Lamiaceae (79) та *Iridaceae* (68), — та найбагатші роди: *Iris* (13 видів і 32 культивари) і *Hosta* (11 видів і 25 культиварів). Представлено колекцію рідкісних рослин, що нараховує 116 видів, наведено 59 видів, занесених до Червоної книги України.

Ключові слова: Сирецький дендрологічний парк, гербофлора, видовий склад, рідкісні види.

Вступ

Сирецький дендрологічний парк розташований в північно-західній частині м. Києва та займає площу 7,5 га. Дендропарк є науково-дослідною, природоохоронною, культурно-освітньою установою загальнодержавного значення і входить до складу природно-заповідного фонду України. Територія парку приурочена до плато між долинами струмків Сирця і Курячого Броду. Ця місцевість має історичну назву Сирець і здавна відома як невід'ємна частина Києва.

Сирецький дендропарк було закладено у 1949 р. за проектом і під керівництвом дендролога М. О. Птіцина, а в якості основи насаджень було використано невеликий масив з хвойних та листяних деревних порід, висаджених у останній чверті XIX ст. поблизу будинку К. Мейера. Головні посадки при створенні дендрологічного парку були здійснені у 1950–1960 рр. У 1988–1990 рр. була проведена реконструкція насаджень. В цей час простір під пологом вікових дерев було доповнено широким килимом ґрунтопокривних декоративно-листяних багаторічних трав і чагарників: видами і культиварами родів *Convallaria*, *Hosta*, *Pulmonaria*, *Vinca*; *Hedera canariensis* Willd. та ін. Навесні живий килим вкривається різнобарвним мереживом первоцвітів. Цей приклад свідчить, що трав'яні види рослин є невід'ємним і важливим елементом паркових композицій.

Колекція рослин Сирецького дендрологічного парку представлена нині деревними, чагарниковими і трав'яними видами рослин як відкритого, так і захищеного ґрунту. У 2004 р. було підбито підсумки 55-річного існування парку і висвітлено видовий і культиварний склад його колекцій [1]. З того часу асортимент колекцій активно поповнюється новими культиварами квітково-декоративних рослин, таксонами малопоширених багаторічників і рідкісних та зникаючих видів. Особливою цінністю відзначається новостворена колекція видів, занесених до Червоної книги України. У зв'язку з постійним поповненням колекційних фондів Сирецького дендропарку новими таксонами і культиварами актуальною є проблема їх інвентаризації. З цієї метою

у 2014–2016 роках нами проведено дослідження таксономічного і культиварного різноманіття гербофлори Сирецького дендрологічного парку.

Матеріали та методи

Метою інвентаризації було здійснити повний перелік наявних у колекції таксонів і їх культиварів трав'яних видів рослин відкритого ґрунту. До цього переліку включено і напівкущикові рослини, оскільки вони біоморфологічно і з точки зору утримання близькі до багаторічних трав і представлені порівняно невеликою кількістю видів. Крім рослин з колекційного фонду в перелік внесено і аборигенні та адвентивні види, що зустрічаються на території парку. Місцеві види часто відіграють роль композиційного фону в ландшафтах парку, а деякі з них є рідкісними і відзначаються високими декоративними якостями.

В основу інвентарного каталогу покладено систему вищих рослин А. Тахтаджяна [9], написання латинських назв виконано за сучасними міжнародними правилами. Важливим і довготривалим завданням була ідентифікація і перевірка правильності визначення видів з колекції. Для таксонів зі складу флори України і території колишнього СРСР використовувалися основні сучасні флористичні праці [2, 7 та ін.]. Дещо ускладнювалася робота з видами європейських флор, оскільки їх трактування в західноєвропейських працях [4, 5] часом відрізняється від поширених поглядів — в українських. Види з інших континентів намагалися уточнити в доступних флористичних зведеннях по флорах даного регіону [6 та ін.]. Культивари, наявні в колекціях, звіряли з різноманітними вітчизняними та іноземними каталогами декоративних рослин [8].

Основною систематичною одиницею приймається таксон видового рангу — вид або підвид (якщо останніх представлено декілька в межах виду). Прості гібриди і види гібридогенного походження також приймаємо в якості основних одиниць. Відмітимо, що в декоративному садівництві використовується багато культиварів складного гібридогенного походження, котрі об'єднуються в комплекси з невизначеним таксономічним статусом (наприклад,

Iris hybrida hort.). Такі комплекси із певною долею умовності ми також прирівнюємо до видів. В самому переліку окремою інвентарною одиницею вважаємо таксони видового рангу, а якщо в їх межах представлено більше ніж один культивар — то культивари. Сортоsumіші невідомого походження приймаються в якості однієї інвентарної одиниці.

Отримані і представлені нижче показники різноманіття трав'яних і напівкущових таксонів і культиварів висвітлюють стан колекцій і насаджень парку на теперішній день. З часом вони будуть змінюватися, враховуючи подальше поповнення колекційного фонду.

Зразки видів іноземних флор з колекції Сирецького дендрологічного парку передано в гербарій Національного ботанічного саду НАН України (КВНА).

Результати досліджень та їх обговорення

За підсумками інвентаризації на сьогоднішній день в гербофлорі Сирецького дендрологічного парку

числиться 1211 інвентарних одиниць, в т.ч. 893 види, гібриди і гібридогенні комплекси, що відносяться до 439 родів 97 родин 3 відділів Царства рослин. За колекційним значенням вони розподіляються наступним чином: адвентивних видів — 89, місцевих видів — 211, інтродукованих видів і гібридів — 593.

До відділу *Equisetophyta* відноситься 2 місцевих види. Відділ *Polypodiophyta* представлений 24 в більшості інтродукованими інвентарними одиницями, в т.ч. 18 видами зі складу 14 родів 7 родин. Клас *Magnoliopsida* відділу *Magnoliophyta* є найбільшим і його представляють 840 інвентарних одиниць, в т.ч. 651 вид, гібрид і гібридогенний комплекс зі складу 333 родів 65 родин. Клас *Liliopsida* відділу *Magnoliophyta* представлений 345 інвентарними одиницями, в т.ч. 222 видами, гібридами і гібридогенними комплексами, що входять до складу 91 роду 24 родин.

За кількістю таксонів і культиварів виділяються 16 провідних родин із кількістю інвентарних одиниць більше 30 (табл. 1).

1. Провідні родини гербофлори Сирецького дендропарку

Родина	Кількість інвентарних одиниць	Частка від загальної кількості, %	в т. ч. видів, гібридів, гібридогенних комплексів	в т. ч. культиварів
<i>Asteraceae</i>	155	12,8	116	66
<i>Lamiaceae</i>	79	6,5	53	35
<i>Iridaceae</i>	68	5,6	27	48
<i>Liliaceae</i>	52	4,3	27	29
<i>Ranunculaceae</i>	51	4,2	42	12
<i>Poaceae</i>	50	4,1	45	9
<i>Brassicaceae</i>	46	3,8	43	6
<i>Crassulaceae</i>	42	3,5	29	16
<i>Agavaceae</i>	38	3,1	13	27
<i>Saxifragaceae</i>	34	2,8	19	24
<i>Caryophyllaceae</i>	32	2,6	25	10
<i>Rosaceae</i>	30	2,5	22	11
Всього	677	55,9	461	293

Серед родів найбільшою таксономічною і культурною різноманітністю виділяються наступні провідні роди з кількістю інвентарних одиниць більше 10 (табл. 2).

У біоморфологічному спектрі з 893 таксономічних одиниць гербофлори Сирецького дендропарку

представлені 18 напівкущових, 665 багаторічних трав (у т.ч. 72 — цибулинних, 14 — бульбових, 9 — бульбо-цибулинних, 17 — подушковидних; 75 — ефемероїдів, 5 — метантів, 32 — вічнозелених, 29 — сукулентних), 34 — дво- і малорічних трав, 155 — однорічних. Також, 21 таксон віднесено

до умовно багаторічних трав, серед яких види, що потребують на зимовий період зберігання підземних органів та види, що в умовах відкритого ґрунту

в м. Києві повністю проходять вегетаційний цикл і взимку вимерзають.

2. Провідні роди гербофлори Сирецького дендропарку

Рід	Кількість інвентарних одиниць	в т. ч. видів, гібридів, гібридогенних комплексів	в т. ч. місцевих видів	в т. ч. культиварів
<i>Iris</i>	43	13	—	32
<i>Hosta</i>	34	11	—	25
<i>Tulipa</i>	20	7	—	15
<i>Thymus</i>	17	8	—	9
<i>Lilium</i>	17	7	—	11
<i>Phlox</i>	17	6	—	15
<i>Campanula</i>	16	13	2	4
<i>Paeonia</i>	16	6	—	10
<i>Viola</i>	15	13	4	4
<i>Heuchera</i>	15	6	—	13
<i>Allium</i>	14	14	2	—
<i>Veronica</i>	13	12	6	1
<i>Gladiolus</i>	13	3	—	12
<i>Hemerocallis</i>	13	3	—	11
<i>Achillea</i>	11	6	4	5
<i>Salvia</i>	10	8	2	5
<i>Anemone</i>	10	7	1	3
<i>Sedum</i>	10	6	1	4

Найбільш науково цінною є колекція рідкісних і зникаючих видів рослин, котра на теперішній час у Сирецькому дендропарку включає 116 видів рослин, занесених до Червоних книг України, РФ, Європейського червоного списку, переліку рідкісних видів Київської області. 59 видів занесено до Червоної книги України [3]: *Adonis vernalis* L., *Allium obliquum* L., *A. ursinum* L., *Anemone narcissiflora* L., *Arum albispatum* Steven ex Ledeb., *Asphodeline lutea* (L.) Rchb., *Aster alpinus* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Atropa belladonna* L., *Campanula carpatica* Jacq., *Carlina cirsioides* Klokov, *Cerastium biebersteinii* DC., *Colchicum autumnale* L., *Crocus banaticus* J. Gay, *C. heuffelianus* Herb., *C. speciosus* M. Bieb., *Cyclamen coum* Mill., *Dactylorhiza cordigera* (Fr.) Soo, *D. fuchsii* (Druce) Soo, *Dianthus gratianopolitanus* Vill., *D. hypanicus* Andr., *Dictamnus albus* L., *Draba aizoides* L., *Epipactis gigantea* Douglas, *E. helleborine* (L.) Crantz, *E. palustris* (L.)

Crantz, *Eremurus spectabilis* M. Bieb., *Erythronium dens-canis* L., *Euphorbia volhynica* Besser ex Racib., *Fritillaria meleagris* L., *F. meleagroides* Patr. ex Schult. & Schult.f., *Galanthus elwesii* Hook.f., *G. nivalis* L., *G. plicatus* M. Bieb., *Gentiana acaulis* L., *Gladiolus italicus* Mill., *Glycyrrhiza glabra* L., *Iris furcata* M. Bieb., *I. pineticola* Klokov, *I. sibirica* L., *Jovibarba globifera* (L.) J. Parn., *J. hirta* (L.) Opiz aggr., *Leontopodium alpinum* Cass., *Leucojum vernum* L., *Lilium martagon* L., *Lunaria rediviva* L., *Muscari botryoides* (L.) Mill., *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch., *Paeonia daurica* Andrews, *P. tenuifolia* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill., *P. scherfelii* (Ullep.) Skalicky, *Scopolia carniolica* Jacq. s.s., *Sempervivum marmoreum* Griseb., *S. montanum* L. subsp. *carpaticum* Wettst. ex Hayek, *Trifolium rubens* L., *Tulipa biebersteiniana* Schult. & Schult. f.s.l., *T. biflora* Pall., *T. gesneriana* L. Вирощування рідкісних видів в умовах *ex situ* є одним із факторів їх охорони.

В Сирецькому дендропарку ведуться роботи по залученню рідкісних видів рослин до ландшафтних композицій парку, що значно розширює естетичну і соціологічну цінність останніх і сприяє збагаченню екосистеми парку в цілому.

Висновки

Отже, трав'яні види рослин є невід'ємним елементом композицій в дендрологічних парках. За результатами інвентаризації флори Сирецького дендрологічного парку встановлено, що на сьогоднішній день тут росте і вирощується 893 таксони трав'яних видів рослин і напівкущиків, не рахуючи культурарів. Це свідчить, що досліджена гербофлора є багатою і становить значну наукову, ресурсну та рекреаційну цінність. Багатство колекційних фондів дендропарку сприяє різноплановості напрямків їх дослідження, використання і подальшого збагачення.

Перелік посилань

1. *Каталог рослин Сирецького дендрологічного*

парку / С. А. Глухова, Л. І. Ємець, Н. М. Трофименко та ін. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 88 с.

2. *Определитель высших растений Украины* / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. — К.: Наукова думка, 1987. — 548 с.
3. *Червона книга України. Рослинний світ* / за ред. Я. П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.
4. *The European Garden Flora*. — Cambridge University Press, 2011. — Vol. 1–5.
5. *Flora Europaea*. — Cambridge University Press, 1974–1980. — Vol. 1–5.
6. *Flora of North America*. Веб-ресурс: <http://flora-northamerica.org>
7. *Mosyakin S., Fedoronchuk M. Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist*. Kyiv, 1999. — 346 p.
8. *Philip C. RHS Plant Finder. 2003–2004*. A Dorling Kindersley Book, 2003. — 761 p.
9. *Takhtajan A. Flowering Plants*. 2nd ed. — Springer, 2009, — 871 p.

С. А. Глухова, Л. И. Емец, С. М. Михайлик, Шиндер О. И.
Сырецкий дендрологический парк
Национальный ботанический сад НАН Украины

ИТОГИ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ ТАКСОНОМИЧЕСКОГО И КУЛЬТИВАРНОГО СОСТАВА ГЕРБОФЛОРИ СЫРЕЦКОГО ДЕНДРОЛОГИЧНОГО ПАРКУ

Освещены результаты изучения таксономического и культиварного состава гербофлоры Сырецкого дендрологического парка, проведенного в течении 2014–2016 годов. Установлено, что в исследованном коллекционном фонде и насаждениях парка сейчас пребывает 1211 инвентарных единиц растений, в т.ч. 893 вида и гибрида, относящихся к 439 родам 97 семейств. Интродуцированных видов и гибридов — 593. Изучено систематическую и биоморфологическую структуру гербофлоры парка. Приведен перечень преобладающих семейств и родов исследованной гербофлоры. Наиболее полно представлены в коллекции семейства: *Asteraceae* (155 инвентарных единиц), *Lamiaceae* (79) и *Iridaceae* (68), — и роды: *Iris* (13 видов и 32 культивара) и *Hosta* (11 видов и 25 культиваров). Представлена коллекция редких растений, включающая 116 видов, приведены 59 видов, занесенных в Красную книгу Украины.

Ключевые слова: Сырецкий дендропарк, гербо-флора, видовой состав, редкие виды.

S. A. Glukhova, L. I. Emets, S. M. Mihailik, Shinder. I.
Syretsky dendrological park
National Botanical Garden of the National Academy of Sciences of Ukraine

THE RESULTS OF INVENTORY OF THE TAXONOMIC AND CULTURAL COMPOSITION OF THE HERBOBLORI SYRETSKY DENDROLOGIC PARK

The results of studying the diversity of herbaceous plants in Syretskiy Arboretum presented. The composition of taxa and cultivars during 2014–2016 years studied. Now in the Syretskiy Arboretum listed some 1211 names of plants, including 893 species and hybrids, which belong to 439 genus of 97 families. 593 species and hybrids in the collection is introduced. Biomorphological and systematic structure of flora herbaceous species of Syretskiy Arboretum installed. List of the main families and genus in studied flora presented. The richest families are: *Asteraceae* (155 individual titles), *Lamiaceae* (79) and *Iridaceae* (68); the richest genus are: *Iris* (13 species and 32 cultivars) and *Hosta* (11 species and 25 cultivars). Presented a collection of rare plants; there are 116 species. 59 species listed in the Red Book of Ukraine.

Keywords: Syretsky Arboretum, flora of herbal species, species composition, rare species.

УДК 582.734.4:581.54:630*232.13

І. Л. Дениско, О. К. Мороз
Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРОЯНД СЕРІЇ «NOSTALGIE» В ОЗЕЛЕНЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Проаналізовано показники життєздатності, росту й розвитку та ознаки декоративності троянд п'яти сортів серії «Nostalgie». З'ясовано, що досліджені сорти добре акліматизувалися, виявляють високу декоративність і є перспективними для подальшого вирощування у ґрунтово-кліматичних умовах Правобережного Лісостепу України.

Вступ

До колекційного фонду троянд Національного дендропарку «Софіївка» НАН України нині входять рослини близько 600 сортів. Переважну більшість серед інтродуцентів становлять: чайно-гібридні (понад 42,5%), напівплетисті (18,5%), флорібунда (15,2%) та плетисті-великоквіткові троянди (10,7%). Крім того, у колекції дендропарку представлені троянди Кордеса, патіо, грандіфлора, поліантові та ін. (всього 22 садових груп). Комплексне оцінювання біологічних і господарчо цінних властивостей та ознак декоративності троянд дає змогу виявити сорти, перспективні для подальшого

промислового вирощування та використання в ландшафтному будівництві у районі інтродукції.

У 70-х роках ХХ ст. англійський селекціонер Девід Остін створив низку сортів — т. зв. англійські троянди (English Roses, у зарубіжних виданнях також New Shrubs або David Austin Roses). Їх було одержано внаслідок схрещування старовинних троянд — французьких, дамаських та ін. груп з сучасними чайно-гібридними й трояндами флорібунда, а також із нуазетовими трояндами. English Roses поєднують шарм і аромат старовинних сортів із широким спектром кольорів і повторним цвітінням сучасних троянд [6].